

Katolik Bir Ülkede Müslümanların Kabulü

Meksika’da
İslam’ın Doğuşunu
Yeniden Düşünmek

Katolik Bir Ülkede Müslümanların Kabulü

Meksika’da İslam’ın Doğuşunu Yeniden Düşünmek

Jonathan Benzion

Özgün Adı: Embracing Muslims in a Catholic Land: Rethinking the Genesis of İslâm in Mexico

GAV Perspektif Yayınları, 2025

© Göç Araştırmaları Vakfı İktisadi İşletmesi

Sertifika No.: 43715

Eserin Orijinal Baskısı: Brill,UK

Basım Yılı: 2022

Copyright© Brill

GAV PERSPEKTİF

Hacettepe Mah. Fener Sk.

No: 5 06230

Altındağ Ankara/Türkiye

Tel.: +90 (312) 473 79 11

Fax: +90 (312) 473 79 14

gavperspektif.com

bilgi@gavperspektif.com

siparis@gavperspektif.com

[@gavperspektif](https://twitter.com/gavperspektif)

[@gavperspektif](https://www.instagram.com/gavperspektif)

GAV Perspektif Yayınları - 43

ISBN: 978-625-5830-10-4

Karton Kapak

Çevirmen

Birsen Aybüke EVRANOS SAYGI

Editör

Kader TAŞCI

Görsel Yönetmen

GAV Perspektif Yayınları Yayın Kurulu

Tasarım

Ruha Medya A.Ş.

Baskı

Nizamettin Aksakal - Ak Oruçoğlu Yayınları - Kitapsay Dijital Matbaa

Büyük Sanayi Cad. Elif Sok. No:7 D:197, 06080 Altındağ/Ankara • Sertifika No: 51819

1. Baskı

Kasım 2025

Ankara

© Kitabın tüm yayın hakları GAV Perspektif Yayınları’na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Jonathan Benzion

Katolik Bir Ülkede Müslümanların Kabulü

Meksika'da İslam'ın Doğuşunu Yeniden Düşünmek

GAVPERSPEKTİF

İÇİNDEKİLER

Önsöz	I
Teşekkür	XVII
GİRİŞ	
Hispania, İslam, Meksika ve Dinî Gelenek Üzerine	1
BÖLÜM 1	
<i>Hayalî Cemaatler: Kolomb Öncesi Dönemde İslami Bir Yeni Dünya</i>	21
BÖLÜM 2	
<i>Arşivlerdeki Kurgu: Nueva España Genel Valiliğinde</i> İslami Bir Gelenek	37
BÖLÜM 3	
<i>Takiye, Fetvalar ve Cédulas Reales: Paradigma, Halk Hikâyesi ve</i> İnanç Arasında Novohispanik Gizli İslam	73
BÖLÜM 4	
<i>Yeni İspanya'daki Gizli Sapkınlar: Kolonyal Meksika'daki</i> Semavi Dinî Geleneklere Dair Mitler, Efsaneler ve Kanıtlar	103
BÖLÜM 5	
III. Napolyon'un <i>Fransız Seferî Kuvvetleri</i> ve Meksika'da İslami Diriliş (1862-1867): Meselenin Yeniden Değerlendirilmesi	131
BÖLÜM 6	
<i>Le Bataillon Nègre Égyptien</i> ve İslam'ın Meksika'da Yüzeye Çıkışı (1862-1867): Denklemi Yeniden Düşünmek	151
SONUÇ	
Kanıta Karşı İddiaları Yeniden Değerlendirmek	167
KAYNAKÇA	195

Hayatımdaki neşe ve itici kuvvet,
Boaz'a...

Önsöz

Günümüz Meksika'sındaki dinî çoğulculuk, sömürge dönemi geçmişine kıyasla büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Bugün ağırlıklı olarak Katolik olan söz konusu Latin Amerika ülkesinde İslam'ı¹ gözlemlediğimizde, İslam'ın Meksika'nın zengin sosyokültürel ve dinî mozaığının bölünmez bir parçası hâline geldiğini fark ederiz. İslam'ın modern Meksika'da kamusal alandaki varlığı hem ulusötesi hem de yerel ağlarla iç içe geçmiştir. Meksika İslam'ının en somut ve güncel tezahürleri yerel bağlamda gözlemlenebilmektedir. Peki, bu durum *Nueva España*² döneminde de böyle miydi? İslam'ın Amerika kıtasına gelişi ve buradaki gelişimiyle ilgili yayımlarda iki temel yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Birinci yaklaşım, İslam'ın Amerika kıtasına İspanya'dan önce ulaştığını, ikinci yaklaşım ise bundan hemen sonra, yani sömürge döneminin başlangıcında geldiğini savunmaktadır. Ancak bu çalışmada şunu savunuyorum: Üç semavi din arasındaki çatışmalar ve barışçıl karşılaşmalar da dâhil olmak üzere hem tarihî hem de teolojik ilişki ve tutumları araştırmak, aktörlerin orijinal dillerinde yazılmış tarihsel kanıtların ayrıntılı şekilde açıklanmasını ve yeniden değerlendirilmesini, ayrıca incelenen vakalarda yer alan etmenler ve aktörler arasındaki ilişkilerin incelenmesini gerektirmektedir. Böylesi bir çaba, konuyla ilgili gelecekte yapılacak araştırmalar açısından önemli bir araç sağlayacağından, araştırmacının yöntem dağarcığına dâhil edilmelidir. Bu çerçevede, konuya ilişkin Meksika alan yazınının sınırlı olmakla birlikte belirli güçlü yönlerle sahip olduğu, ancak Kolonyal ve Erken Bağımsız Meksika'da İslam'ın varlığına dair meselelerde önemli kısıtlar içerdiği ve dolayısıyla bu meseleyi tamamen tartışmaya açık hâle getirdiği gö-

¹ İkincil literatürden alıntı yapılmadığı sürece İslam kavramı İslam'ın din olarak özünü ifade etmek için kullanılmıştır.

² İspanyolca "Yeni İspanya" anlamına gelmekte ve İspanya'nın Amerika kıtasındaki sömürgelerini ifade etmek için kullanılmaktadır (ç.n.).

rülmektedir. Sonuç olarak mevcut akademik yaklaşımın sorgulanması ve farklı bakış açılarının sunulması gerektiğini ileri sürüyorum.

Bir araştırma, gözden geçirme ve düşünme ürünü olan bu kitap, Meksika'da İslam'ın ortaya çıkışını tam da bu bağlamda yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu oldukça zorlu bir görevdir, çünkü arşiv belgeleri Kolonyal Meksika'nın çeşitli yerlerine dağılmış İslami aidiyeti olduğundan şüphelenilen ya da Arap ve Müslüman kökenli yalnızca birkaç kişi bulunduğunu göstermektedir. Arşivlerden hareketle bu kişilerin Meksika'ya gelişi, İspanyolların Mezoamerika'ya ayak bastığı ana tarihlendirilebilse de İslam'ın Kolonyal ve Erken Bağımsız Meksika tarihinde organik bir dinî sistem olarak varlığı tartışmalı bir konu olup desteklenmesi zor bir tarihî varsayımdır.

Dolayısıyla, *Nueva España*'da farklı dönem ve bölgelerde izlerine rastlanan bu Moro ve/veya Müslüman kökenli kişilerin başlı başına Novohispanik³ bir dinî gelenek olarak İslam'ı temsil ettiğini ileri sürmek oldukça kafa karıştırıcı görünmektedir. İncelediğim birincil kaynaklar da bu kişilerin Yeni İspanya Genel Valiliği'ndeki mevcudiyetlerinin Kolonyal Meksika toplumunun inşasında bir rol oynadığını göstermemektedir. Tarihî kayıtlar tam tersinin gerçekleştiğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, bu birkaç kişi İber Yarımadası'ndan Mezoamerika topraklarına sömürge dönemi boyunca süregelen bir dinî gelenek taşımamış ve bu geleneği koruyup sonraki kuşaklara aktarmamıştır. Bunun yerine, Meksika'ya ulaşan bu kişiler Novohispanik toplumun yaşam tarzına dâhil olmuş görünmektedir. Bu bağlamda Reed College'dan Kambiz Ghaneabassiri şöyle demiştir: "Müslümanlar ne o dönemde kalabalık şekilde Amerika'ya gelmiş ne de Amerika kıtasının sömürgeleştirilmesinde birincil rol oynamıştır."⁴ Bu durum Yeni İspanya için de geçerlidir, çünkü söz konusu kişilerin nicel ve nitel katkıları bu tür bir yetki yaratabilecek boyutta değildir. Sonuç olarak karşılaştığımız ilk sorun, sağlam kanıtların bulunmamasıdır. Buna rağmen, yalnızca Meksika'ya özgü olmamakla birlikte Meksika'da üretilen tarih yazımında, Meksika tarihine derinlemesine kök salmış uzak geçmişten gelen bir İslam düşüncesi mevcuttur. Buna göre İslam, tarihî olaylar aracılığıyla zaman içinde süreklilik kazanmış ve on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'nın yeni-sömürgeci girişimleriyle beslenip yeniden canlanarak günümüze kadar ulaşmıştır. Tarih yazımında bu İslam düşüncesi hüküm sürmektedir. Ancak, elimizdeki kanıtlar gerçekten bu yöne mi işaret etmektedir? Yoksa nihayet bu soruyu yeniden ele almak için tarihi yeniden inşa etmemize izin verilebilir mi?

³ Yeni İspanya dönemine ait, bu dönemdeki toplum, kültür, sanat, edebiyat ve diğer yapılarla ilgili olan anlamına gelmektedir. Genellikle 1521-1821 yılları arasında, bugünkü Meksika, Orta Amerika, Karayipler ve ABD'nin güney bölgelerinde kurulmuş bazı İspanyol sömürgelerine dair konuları tanımlamakta kullanılır (ç.n.).

⁴ Kambiz Ghaneabassiri, *A History of Islam in America*, New York: Cambridge University Press, 2010, s. 1.

Bugün Meksika'daki Müslümanlar bir azınlık grubudur ve ne yazık ki inanç sistemleri hâlâ büyük ölçüde yanlış anlaşılmaktadır. Meksika'daki Müslüman nüfusun bir kısmı, İslam'ı yayma çabalarının sonucudur ve farklı geçmişlerden ve uğraşlardan gelen bireyleri içerse de bu grup çoğunlukla Meksika kökenli mühtedilerden oluşmaktadır. *Centro de Investigación y Docencia Económicas* (CIDE) araştırmacılarından Camila Pastor de María y Campos, Meksika toplumunda İslam'ı yayma çabalarını "Meksika'da dönüşümün siyasal ekonomisi"⁵ olarak tanımlamakta ve "Meksika örneğinde, mühtedilerin aslında çeşitli ötekileştirmelere maruz kaldığını"⁶ açıklamaktadır. Ayrıca, Meksika'daki tebliğ faaliyetleri sıklıkla, toplumsal dışlanma biçimlerini hedef alan fakat aynı zamanda İspanyolların Meksika-Tenoçtitlan'ı (1519-1521) fethiyle bağlantılı ulusal travmalara da atıfta bulunan toplumsal platformlar üzerinden yürütülmektedir.

Öyleyse, toplumsal yapısı, büyük ölçüde *Estatutos de Pureza de Sangre*⁷ (Kanın Sıfırlığı Yasaları) nedeniyle ırksal ve sınıfsal basamaklar üzerine inşa edilmiş bir ülkenin mirasçısı olan Meksika'nın, sömürgeci geçmişe ait bu sert toplumsal gerçekliklerin sonuçlarını kolektif zihninde hâlâ taşıdığını ileri sürüyorum. Pastor de María y Campos bu bağlamda önemli bir noktaya işaret etmiştir:

İhtida, yeni Müslümanlara bu yerel ideolojilerin dışına çıkma imkânı tanımakta ve uzak bölgelere, yabancılara tanınan ayrıcalıklara ve inanç yoluyla kozmopolit olana doğrudan erişim sağlayarak kendilerini aşağı konumda tanımlayan söylemlerin etrafından dolanma olanağı sunmaktadır.⁸

Sonuç olarak İslam, Chiapas Eyaleti örneğinde açıkça görüldüğü gibi, özellikle ülkenin sosyoekonomik olarak en ihmal edilmiş bölgelerinde zemin kazanmaktadır. Bu bağlamda, Meksika toplumunda bu din ve kültür hakkında ciddi bir anlayış eksikliği bulunsa da İslam'ın Meksika'ya başarıyla dâhil edildiğini gözlemlemekteyiz.

Bu semavi dinin günümüz Meksika'sının sosyokültürel ve dinî gerçekliğinin bir parçası olduğu gerçeğini inkâr etmek zordur. İslam'ı seçen kişiler olduğu gibi, bu gerçekliği

⁵ Camila Pastor de María y Campos, "Guests of Islam: Conversion and the Institutionalization of Islam in Mexico," María del Mar Logroño Narbona, Paulo Pinto, ve John Tofik Karam (Düz.), *Crescent over Another Horizon: Islam in Latin America, the Caribbean and Latino USA*, Austin: University of Texas Press, 2015, ss. 144-189.

⁶ a.y., s. 155.

⁷ Örnek için bkz. Albert A. Sicroff, *Les Controverses des statuts de pureté de sange en Espagne, du XVIe au XVIIe siècle*, Paris: Didier, 1960.

⁸ İspanyolca'dan alıntı: (La conversión permite a los musulmanes nuevos dar un paso fuera de estas ideologías locales; ofrece la posibilidad de circunnavegar discursos que los definen como subalternos al establecer un acceso directo a regiones lejanas y a los privilegios de la extranjería y lo cosmopolita por vía de la fe.), Camila Pastor de María y Campos, "Ser un Musulmán nuevo en México: la Economía Política de la Fé," *Istor Revista de Historia Internacional*, Año XII, Núm. 45, (2011), ss. 54-75.

istismar ve suistimal edenler de bulunmaktadır. Aynı şekilde, ne yazık ki bu durumun özellikle Avrupa ve Amerika kıtasındaki bazı ülkelerde fırsatçı siyasal aktörler ve partiler tarafından araçsallaştırıldığı da unutulmamalıdır. Bu kitabın herhangi bir görüş veya duruşla özdeşleşmek gibi bir niyeti yoktur. Varlık nedeni ve amacı tamamen tarihsel ve eğitsel olup yalnızca akademik alana aittir. Bu çalışma, söz konusu tek tanrılı dinin Kolonyal ve Erken Bağımsız Meksika'daki kökenlerini ve gelişimini çeşitli açılardan ele alıp tam manasıyla tartışmayı hedeflemektedir. Bu nedenle, içerdiği bilgilerin hem öz hem de amaç bakımından bu hedefe uygun olmayan biçimlerde kullanımı araştırmama atfedilemez.

Sonuç olarak, bu çalışma ırk, renk, inanç, cinsiyet ya da dünya görüşü fark etmeksizin her bireyin vicdan hakkı ve özgürlüğünü savunmaktadır. Ne yazık ki bu kitapta yer alan aktörler, *prohibidolar*⁹, bu hak ve özgürlüğü yaşayamamıştır.

Bu çerçevede öncelikle İslam'ın Yahudilik ve Hristiyanlıkla birlikte semavi dinler ailesinin üyesi olduğunu belirtelim. Bu üç dinin tarihsel ve teolojik açıdan bağlantılı birçok fikri paylaştığı görülse de Steven G. Smith'in ifade ettiği gibi, "bunları sadece benzerlikler ve farklılıklar üzerinden karşılaştırmak, oldukça önemli bir noktayı gözden kaçırmak olur."¹⁰ Bu önemli noktanın, Smith'in ifadesiyle İslam'ın yalnızca bir "fenomenolojik tür olmadığını, aynı zamanda belirli bir zaman ve mekânda ortaya çıkıp yaşanmış, gelişimi izlenebilir ve geleceği tartışılabilir"¹¹ gerçek bir tarih olduğunu kabulü olduğunu savunuyorum. Bu gerçek, Orta Çağ'ın sonları ile Erken Modern dönem boyunca İber Yarımadası'nda yaşayan Müslümanlara da yabancı değildi. Tarihsel açıdan konuşursak *Hispanya*'da İslam başlangıç, varış, evrim, zirve ve nihayetinde gerileme süreçlerinden geçmiştir. Bu dönemler boyunca İslam yalnızca inananların imanı ve vicdanının derinlerinde değil, aynı zamanda kamusal alanda da yankı bulmuş, İber toplumunun hayatının pek çok yönünde somut, görünür ve etkili olmuştur. Bu nedenle İslam, özellikle de İspanyol Reconquista'sının¹² sona ermesinden on yedinci yüzyılın başında Moriskoların sürgününe kadar geçen dönemde hem Müslümanların hem de gayrimüslim komşularının yaşam biçimini ve dünya görüşünü belirlemiş ve biçimlendirmiştir. Bu prizmadan tarihsel bir açıyla baktığımızda İslam'ın, belirli bir bölgenin, bu örnekte İspanya'nın, yaşamında canlı bir gerçeklik olarak mevcut olduğunu ve yankı uyandırdığını söyleyebiliriz. Bu yankı öylesine büyük olmuştur ki, sadece İslam'ın İspanya'ya ait olup olmadığını değil İspanya'nın İslam'a ait olup olmadığını da sorabiliriz. Bununla

⁹ İspanyol engizisyonu tarafından dini, etnik ya da toplumsal nedenlerden ötürü istenmeyen ilan edilen gruplar (ç.n.).

¹⁰ Steven G. Smith, "Abraham's Family in *Children of Gebelaawi*," *Literature and Theology*, Cilt 11, No. 2 (Haziran 1997), ss. 168-184.

¹¹ a.y., s. 168.

¹² İber Yarımadası'nın Hristiyanlarca yeniden fethedilme süreci (ç.n.).

darülislamı kastediyorum. Bu, İslam'ın dünya tasnifine atıfta bulunmak için kullanılan İslami bir ilkedir.

Benzer bir yaklaşımla, bu kitap Kolonyal ve Erken Bağımsız Meksika ile ilgili benzer bir soruyu gündeme getirmektedir. Bu soruya verilecek cevap, İslam'ın Novohispanik dinî gelenek olarak kapsamını tam manasıyla anlamamıza yardımcı olabilir. Aynı zamanda, Müslümanların söz konusu zaman mekân sürekliliği içerisinde bu dini Meksika'ya getirme, koruma, aktarma ve geliştirmede nasıl bir rol oynadıkları da araştırmamın merkezinde yer almaktadır. Eğer bu soruya verilecek cevap, Kolonyal ya da Erken Bağımsız Meksika bağlamında zamansal düzlemde net bir nokta sunamıyorsa, bu, İslam'ın ortaya çıkışının daha farklı bir zamanda, yani günümüze daha yakın bir dönemde gerçekleşmiş olabileceği anlamına gelmektedir. Ancak, günümüzde konuyla ilgili akademik çalışmaların önemli bir bölümü, bu sorgulamayı yapmaksızın, İslam'ın Meksika'daki kökenini İspanyol fethinin başlangıcına yerleştirmektedir.

Bu bakış açısına göre, Meksika'da İslam'ın kökeni İspanyollar ve Mezoamerikalılar arasındaki ilk karşılaşmalara kadar uzanmaktadır. Hatta İslam, Aztek topraklarına Meksika'nın ilk Hristiyan sömürgecilerinin elleriyle ulaşmıştır. İslam daha sonra Meksika'nın sömürge dönemi boyunca (1521-1821) varlığını sürdüren Novohispanik bir Müslüman gelenek olarak gelişmiş ve böylece *Nueva España* Genel Valiliği'nin dinî mozağının bir parçası hâline gelmiştir. Ayrıca, bu görüş İslam'ın Engizisyon baskısıyla gizlenmek zorunda kaldığını, ancak etkin bir *takiye*¹³ uygulamasıyla varlığını sürdürdüğünü ve bu nedenle on altıncı yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar ihtiyatlılık ve gizlilik dönemine girdiğini ileri sürmektedir. Buna rağmen, söz konusu araştırmacılar İslam'ın on dokuzuncu yüzyılda, III. Napolyon'un (1808-1873) Seferî Kuvvetleri içinde yer alan Müslüman birliklerin (Cezayirli ve Mısırlı taburlar) doğrudan etkisiyle, Meksika'nın ikinci Fransız işgali sırasında (1862-1867) Latin Amerika coğrafyasında yeniden ortaya çıktığını iddia etmektedir. Bu askerî müdahalenin, Erken Bağımsız Meksika'da yeni bir *takiye* evresini başlattığı öne sürülmektedir. Bütün bu varsayım, yukarıda belirtilen genel tarih yazımı vizyonuna uygun olarak dört farklı ara dönemde çerçevelenmiştir: a) İslam'ın Meksika'ya gelişi (1519-1521), b) Zorunlu gizlilik (1519-1833), c) Süregelen gizlilik (1833-1980), d) Yeniden ortaya çıkış (1862-1867). Ancak bu önerme oldukça tartışmalıdır ve eleştirel bir bakışla değerlendirildiğinde ikna edicilikten uzaktır.

Hem Meksika'daki hem de uluslararası alandaki bazı gazetecilik ve siyaset camilarında benzer bir görüş kronolojik olarak daha da geriye götürülmekte ve İslam'ın Amerika kıtasındaki varlığının on ikinci yüzyıla kadar uzandığı öne sürülmektedir. Bu varsayım yaygın anlayışı beslemeye hizmet etmiş olsa da somut tarihsel kanıtlara dayanmamaktadır. Bu görüşler ilk bakışta Amerika kıtasında İslam'ın tarihsel derinliğini

¹³ Kelimenin tam anlamıyla, "ihtiyatlılık veya gizlilik." İslam'da, kişinin inancını ifşa etmesi kişisel bütünlüğüne doğrudan bir tehdit oluşturabileceği zaman, inancını gizlemesi anlamına gelmektedir. Bu kavram, bu kitabın üçüncü bölümünde daha ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

göstermeyi ve günümüz toplumunda yeni bir sosyo-tarihsel bilinç ve aidiyet duygusu yaratmayı amaçlamaktadır. Bu durumu, tarihsel yeniden inşa yoluyla sağlanan toplumsal uyum veya İbn Haldun'un ifadesiyle *asabiye*¹⁴ olarak tanımlayabiliriz. Ne var ki, bu tür iddiaları dayandıracak ve gerekçelendirecek tarihsel kanıtlar bulmak oldukça güçtür. Özellikle de Meksika'da 1980'li yıllara kadar hiçbir caminin bulunmadığı dikkate alındığında, bu zorluk daha da belirginleşmektedir.

Toplumsal uyumdan bahsederken yalnızca İbn Haldun'un fikirlerinin değil aynı zamanda Fransız filozof Jean Paul Gustave Ricœur'ün (1913-2005) analizlerinin de dikkate alınması gerektiğini öne sürüyorum. Belleği tarihsel bilginin nesnelerinden biri olarak gören Ricœur'e¹⁵ göre hatıra ve hatıranın tarihsel olarak kayıt altına alınması toplumsal uyumun kaynağı olması açısından çok önemlidir. Ricœur'e göre "hafıza" ve "tarih" toplumsal uyumun önkoşullarıdır. Bu çalışma bağlamında, söz konusu uyumun kronolojik açıdan süreksiz olmasının önemi ve kapsamı, Novohispanik İslam geleneği teorisini ileri sürenler açısından belirleyici bir meseledir. Bu teoriyi kanıtlamak için, günümüz geçmişe taşınmaktadır. Başka bir ifadeyle, günümüz Meksika toplumunda yer alan İslami mozaikten hareketle İslam'a Meksika'nın sömürge döneminden gelen tarihsel bir derinlik atfedilmeye çalışılmaktadır. Elinizdeki kitap, Meksika'daki İslam tasavvuruna ilişkin çıkmazı çözmek için bu yaklaşımı eleştirel bir bakışla ele almayı amaçlamaktadır.

Ancak hafıza aslında hangi amaca hizmet etmektedir? *Picardie Üniversitesi*'nden Jeffrey Andrew Barash'a göre, insanlar geçmişin hatırasına ve geçmişin tarihsel olarak kayıt altına alınmış hâline "[zamanla] insan topluluklarına uyum kazandırmayı hedefleyen yırtılma, süreksizlik ve kopuşların etkilerini telafi etmek amacıyla"¹⁶ başvurur. Hafızanın geçmişle ve geçmişin de *historia* ile ilişkili olduğunu unutmamalıyız. Bu bağlamda New York 'Şehir Üniversitesi'nden Gerald A. Press, Cicero'nun *historia* ve *historicus* kelimelerini kullandığını hatırlatmıştır. *Historicus* tarihçiyi ifade ederken,¹⁷

¹⁴ İbn Haldun (1332-1406), *Kitâbü'l-İber* adlı anıtsal tarih eserinin yazarıdır. Bu eserin ilk cildinde yer alan uzun önsöz *el-Mukaddime*, ona ayrı bir ün kazandırmıştır. İbn Haldun bu önsözde *asabiye* (grup duygusu, toplumsal bağlılık) olarak adlandırılan özel bir kavram üzerinde durmuştur. Bu terim, birlik duygusunu, grup bilincini ve ortak bir amacı paylaşma hissinin vurgulamaktadır. İbn Haldun'a göre *asabiye*, insan toplumunun temel bağıdır ve bu bağ, toplumsal unsurlar ve din ile güçlendirilebilir. Arap sözlükçüler bu terimi, akrabalar, akrabalarla ortak davaya sahip olmak anlamındaki *asaba* kelimesiyle ilişkilendirmektedir.

¹⁵ Paul Ricœur, *Memory, History, Forgetting*, (Çeviren Kathleen Blamey ve David Pellauer), Chicago ve Londra: The University of Chicago Press, 2004, s. 96.

¹⁶ Jeffrey Andrew Barash, "The Time of Collective Memory: Social Cohesion and Historical Discontinuity in Paul Ricœur's *Memory, History, Forgetting*," *Études Ricœuriennes/Ricœur Studies*, Cilt. 10, No. 1 (2019), ss. 102-111.

¹⁷ Gerald A. Press, *The Development of the Idea of History in Antiquity*, Montreal, Kingston, Londra ve Ithaca: McGill-Queen's University Press, 1982, s. 64.

historia olgusal anlatımı belirterek “belli bir konuyla ilgili gerçekler ya da bilgiler” anlamına gelmekte “ve olgular veya toplumsal ve siyasal olaylara dair yazılı anlatım olarak tercüme edilmektedir.”¹⁸ Başka bir ifadeyle, geçmiş zamanların olaylarının araştırılmasıdır. Geçmişin araştırmacısı olan tarihçi için bu tür sorgulamalar, esasen tarihsel kanıtlar külliyatı araştırılarak yapılmaktadır. Bu noktada arşivler, bir ulusun belgelenmiş hafızasının muhafaza edildiği yer işlevindedir.

Dolayısıyla, örneğin *Archivo General de la Nación* (Ulusal Genel Arşiv) adı tam da bu amaca hizmet etmektedir. Tarihçiler, Novohispanik İslam geleneğine dair olgusal anlatımlar aramak üzere bu arşivlerde araştırma yaptıklarında kayda geçirilmiş önemli anların yokluğu açıkça görülmektedir. Bu noktada Ricœur’ün günümüz hafızasında olmayan bir şeyin nasıl geçmişe ait olabileceği sorusunu ele aldığı yere tekrar atıfta bulunuyorum. Bu bakış açısından, hayal gücünün söz konusu teorilerin inşasında önemli bir rol oynadığı ve soyut olanı göz önüne sererek görünür hâle getirme işlevi gördüğü anlaşılmaktadır.¹⁹ Ricœur ayrıca tarihsel söylemi ve bu söylemin geçmişini temsil etme kapasitesini ayırt etmenin önemini vurgulamıştır. Buna göre geçmişin nasıl temsil edildiği ve anlatıldığı yalnızca tarihçinin tarihsel anlatıyı aktarabilme yetisiyle değil, aynı zamanda anlatıcının göndergesel itkisiyle de ilgilidir.²⁰ Tarih yazımı önyargıdan veya kendine mâl etmeden uzak bir biçimde, yalnızca kayıt altına alınmış geçmiş olayların tanınması olarak gerçekleştirilmelidir. Ayrıca, Ricœur’ün vurguladığı üzere, tarih yazımının amacı “geçmişini sadakatle temsil etmek”²¹ olmalıdır. Ricœur ayrıca hafıza ve anlatı kimliği arasındaki ilişkiye de vurgu yapmıştır. Ricœur, hafızanın genellikle anlatının dolaylı hâle getirilmesiyle tahrif edildiğini²² ve bunun da tarihle ilgili sorunlara yol açtığını savunmaktadır. Bu noktadan hareketle geçmişin özgürleştirilmesi, tarihi sınamadan düzelterek değil sağlam, doğrulanmış tarihsel kanıtlara dayanarak gerçekleştirilmelidir. Profesör George C. Bond (1936-2014) ve Profesör Angela Gilliam’ın (1936-2018) da belirttiği üzere:

Geçmişin düzeltilmesinin kendine özgü karmaşıklıkları ve özellikle ezilen topluluklara odaklanan araştırmacılar için toplumsal bedelleri vardır. Bilim insanlarının kuramları gerçek toplumsal çalkantılarda nadiren sınanır. Yorum hatalarının bedelini de nadiren öderler.²³

¹⁸ a.y., ss. 46-47.

¹⁹ Ricœur (2004), a.g.e., s. 54.

²⁰ a.y., s. 237.

²¹ a.y., s. 229.

²² a.y., s. 505.

²³ George Clement Bond ve Angela Gilliam, *Social Construction of the Past: Representation as Power*, New York ve Abingdon: Routledge, 1994, ss. 10-11.

Yaptığım araştırma, Kolonyal ve Erken Bağımsız Meksika’da İslam’ın Tarih ve İslam Çalışmaları bakış açısından daha iyi ele alınabilecek bir konu olduğunu göstermektedir. Meksika’daki akademik camianın bu konudaki geçirgenliğinin bir nedeni, günümüz Meksika’sında İslam çalışmalarının esasen Sosyoloji, Antropoloji, Etnoloji, (hem Klasik hem de İspanyol) Edebiyat ve Filoloji çerçevesinde yürütülmüş olması olabilir.

Bunun nedeni, bir disiplin olarak Orta Doğu ve İslam Çalışmalarının Meksika’da hâlâ yeterince gelişmemiş bir alan olmasıdır. Bu nedenle, daha önce sözünü ettiğim disiplinlere dayalı entelektüel çabaların çıkarımları her ne kadar iyi niyetle ortaya konmuş olsa da çoğu zaman birtakım yetersizlikler barındırmaktadır. Ancak şunu açıkça belirtmeliyim ki, bu gözlemim iyileştirme amaçlı olup soruya yönelik akademik yaklaşımı geliştirme zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Meksika’daki bilimsel alan yazın bu konuda hâlâ geçirgen bir aşamada olsa da kimi zaman konu sanki artık tartışmaya gerek duyulmayan bir meseleymiş gibi ele alınmaktadır. Meksika’daki Antropolojinin Kolonyal ve Erken Bağımsız Meksika’da İslam konusunu ele almadaki eksikliği, Bond ve Gilliam’ın ifadesiyle, “antropolojik paradigmaların tarihsel inşaları açıklama konusundaki sınırlılığından”²⁴ ileri gelmektedir. Esas çalışma alanları ne geçmiş ne de İslam olan diğer disiplinlerde de benzer sınırlılıklar gözlemlenebilir. Tarihin bir çalışma alanı olarak geçmişi yeniden canlandırmayı değil, yorumlayıp anlaşılır kılmayı amaçladığı unutulmamalıdır. Bu bağlamda, başlı başına geçmişin analizi olan tarih yazımı sürekli gözden geçirilmeye açıktır, hatta kimi zaman çürütülebilir. Oysa insan deneyimi olarak tarih, yaşanmış olanın ta kendisidir. Bu anlamda tarihselleştirmek, bir “şeyin” nasıl ortaya çıktığını ve zaman içinde ne gibi etkiler doğurduğunu sürekli olarak sorgulamak demektir. Kuzey Amerikalı Filozof Leon J. Goldstein’in (1927-2002) sözleriyle ifade edecek olursak, “tarihin tek amacı geçmişin kendisidir, tarih kitaplarında anlatılan olayların gerçekten yaşanmış olduğu zamandır [...] tarihsel araştırmanın çıkış noktası bir dizi kanıttır [...] tarihçinin sorunu ise bu kanıtları açıklamaktır.”²⁵

Kolonyal Meksika’da İslam’dan söz edildiğinde, bu tek tanrılı din Meksika ve yabancı tarih yazımında sıklıkla Novohispanik bir dinî gelenek olarak sunulmaktadır. Tarih ve gelenekler söz konusu olduğunda, tarihin gücünü birkaç alandan aldığını öne süren Bond ve Gilliam’a yeniden dönmek yerinde olacaktır: “Bunlardan biri metnin özneyle ilişkisi, bir diğeri ise bireysel ve kolektif kimliklerin inşasıdır. Bu toplumsal inşalar, geleneklerin icadı sürecinin bir parçasıdır.”²⁶ Gelenekler söz konusu olduğunda, tarihsel yeniden yapılandırma olgusunun yaygın olduğu Latin Amerika’da ortak bir geçmişin yaratılmasında tarihsel yorumların oynadığı rolü netleştirmek gerekmektedir. *Meksika Ulusal Özerk Üniversitesi’nden* Natividad Gutiérrez Chong, yeni geleneklerin ve tarihle-

²⁴ Bond ve Gilliam (1994), a.g.e., s. 13.

²⁵ Leon J. Goldstein, *The What and the Why of History: Philosophical Essays*, Leiden, New York, Koln: Brill, 1996, ss. 3-4.

²⁶ Bond ve Gilliam (1994), a.g.e., s. 13.

rin icat edilmesinden söz etmiş ve bunu Ekvador'daki Yamor Festivali örneğiyle somutlaştırmıştır.

Gutiérrez Chong, “bunun toplumsal uyumu sağlamak amacıyla, İspanyol öncesi kadın sembollerini yeniden şekillendirip birleştirmeye çalışan, yakın zamanda icat edilmiş bir gelenek olarak nitelendirilebileceğini” öne sürmüştür.²⁷

Varsayılan Novohispanik İslam geleneği ile günümüz Meksika'sındaki dini çoğulculuk, çoğu zaman kesintisiz bir tarihsel süreklilik içindeymiş gibi övülmektedir. Bunun bir sonucu olarak, Novohispanik bir İslam geleneği sunan tarih yazımı etrafında şekillenen tarihsel söylem, otorite kazanmaktadır. Meksika'da üretilen bazı eserler, bu sözde geleneği desteklemek adına Meksika arşivlerinde bulunan belirli figürlere işaret etmekte ve şunu ileri sürmektedir:

Sunulan belgeler Yeni İspanya'da İslam'ın varlığının kanıtıdır [...] Bu nedenle bu veri tabanı, söz konusu döneme ait hem basılı hem de el yazması belgeleri ve Yeni İspanya'da İslam'ın mevcudiyetini konu edinen kayıtları göstermeyi amaçlamaktadır.²⁸

Ancak bu iddia birtakım şaşırtıcı çelişkiler barındırmaktadır. Orijinal belgede her ikisi de “Morisko” olarak sınıflandırılan, bundan dolayı yukarıda belirtilen bilimsel çalışmada doğrudan İslami kökene sahip bireyler olarak anılan ve araştırmacılar tarafından Yeni İspanya'daki İslam'ın göstergesi sayılan José Bernardino López ve María Felipa de la Cruz'un durumu buna bir örnektir. 1789 yılında López ve De la Cruz evlenmek isteyenlerin almasının zorunlu olduğu “parentezco de consanguinidad”²⁹ belgesini almıştır. Orijinal kaydın esas öncülü budur. Ancak yazarlar, Meksika sömürge tarihinde 1789 yılının “Morisko” teriminin artık tamamen farklı bir anlam taşıdığı bir döneme tekabül

²⁷ Natividad Gutiérrez Chong, “Ethnic Origins and Indigenous Peoples: An Approach from Latin America,” Athena S. Leoussi ve Steven Grosby, *Nationalism and Ethnosymbolism: History, Culture and Ethnicity in the Formation of Nations*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007, ss. 312-324.

²⁸ İspanyolcadan alıntı: (Los documentos que se presentan son muestra de la presencia del Islam en la Nueva España [...] es por ello que esta base busca mostrar expedientes tanto impresos como manuscritos de esta época y con el tema de la presencia del Islam en Nueva España), Mariam Saada ve Anette Yohalli Santamaría Pozos (Düz.), *Huellas islámicas y árabes en el México Colonial 1570–1820, resguardadas en el Archivo General de la Nación (AGN)*, México: LNPP, Centro de Investigación y Docencia Económicas, 2018, şuradan erişilebilir: <http://datos.cide.edu/handle/10089/17415>, (son erişim tarihi 18 Haziran 2020).

²⁹ AGN, *Instituciones Coloniales, Regio Patronato Indiano, Bienes Nacionales* (014), Cilt. 93, Exp. 180, “Dispensa del parentesco de consanguinidad concedida a José Bernardino López, Sabino, y María Felipa de la Cruz, ambos Moriscos, solteros, y originarios del Rancho de Temacaque, pertenecientes al partido de S. Antonio Singuilica,” México, 1789.

ettiğini ve bu tarihte terimin söz konusu akademik çalışmada ima edildiği gibi dinî bir kimliği değil bir toplumsal sınıfı (*casta*) ifade ettiğini açıklamayı başaramamıştır.

Aynı çalışmada Kolonyal Meksika'da İslam varlığının somut kanıtları olarak vurgulanan başka örnekler ise, soyadları tesadüfen *Mezquita* (cami) ya da *Coran* (Kur'an) olan kişilere dayandırılmaktadır. Bu örnekler arasında *Ordo Praedicatorum*'dan (Dominiken Tarikatı) Fray Juan de Mesquita, José María Mezquita, Luis Mezquita, Nicolas de Mezquita, Florencia Mezquita, Juan Manuel Coran ve Catalina de San Joseph Coran gibi bireyler yer almaktadır. Ancak bu soyadlarının hiçbirinin İslam'la hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Görünürde doğası gereği basit olan bu araştırma, metodolojik olarak aşırı basitleştirilmiş, biçim açısından belirsiz ve derinlik açısından zayıf bir yaklaşımı işaret etmektedir:

Müslümanlara dair referansları aramak ve tespit etmek için uygulamaya koyduğumuz metodoloji, dinî ibadetlere ve günlük yaşama dayanmaktadır. Bu nedenle, Hristiyan dünyasında Müslümanların Müslüman olarak anılmadığı yarımada bağlamında olduğu gibi, Müslümanları İslam'a ait pratikler ve terimler üzerinden izledik. Bu şekilde bir terimler listesi oluşturduk. Bu terimleri arşiv belgelerinde arama sistemine entegre ettiğimizde, Müslümanlara dolaylı yollarla ulaştık. Araştırmanın amacı, Novohispanik toplumun tamamen görünmez ve göz ardı edilmiş bir kesimini görünür kılmaktır.³⁰

Daha önce atıfta bulunulan kaynak aynı metodolojiyi kullanarak Novohispanik İslam'a dair başka örnekler de sunmaktadır. Bunlar arasında 1754 yılında bazı Moroların “una imagen de Mahoma” (Muhammed tasviri) taşıdıkları gerekçesiyle yapılan bir ihbar ve 1756'da bir Moro'nun vaftiz edilmek istemesi gibi vakalar bulunmaktadır.³¹

Goldstein'in vurguladığı üzere, eğer tarihçinin görevi eldeki kanıtları açıklamaksa, yukarıda anılan örneklerin sözde İslami doğası nasıl açıklanabilir? Bu tür kanıtlar nasıl Novohispanik Müslüman geleneğine işaret edebilir? Bir soy isim nasıl İslam anlamına

³⁰ İspanyolcadan alıntı: (La metodología que pusimos en funcionamiento para buscar y localizar referencias sobre musulmanes tuvo un conocimiento sobre la religión y su vida cotidiana. Por lo cual, como en el ámbito peninsular los musulmanes no se nombraban como tal en el mundo cristiano, los rastreamos por medio de las prácticas y palabras propias del Islam. Es así como creamos una lista de términos que al integrarlos a la búsqueda de documentación en los archivos los encontramos de manera indirecta. El propósito de esta investigación es el visibilizar a un segmento de la sociedad novohispana que ha sido totalmente invisible e ignorado.), Saada ve Santamaría Pozos (2018), a.g.e, “Metodología,” şuradan erişilebilir: <http://datos.cide.edu/bitstream/handle/10089/17415/MET.pdf?sequence=8&isAllowed=y> (son erişim tarihi 3 Mart 2021).

³¹ Saada ve Santamaría Pozos (2018) a.g.e. Orijinal belge için bkz.: AGN, *Instituciones Coloniales, Indiferente Virreinal*, Caja 5119, Exp. 028, “Informe de Don Leonardo Terrallas, sobre que en la feligresia, un hombre que ha afirmado ser moro, pide el bautismo y cumplimiento con el ritual, no deja de parecer sospechoso,” Ciudad de México, 1756, 3 fojas.

gelebilir? Ayrıca, bu tek tanrılı dinde peygamberin portresini veya tasvirlerini yapmak yasak değil midir? Dahası, bir kişinin canıgönülden vaftiz edilmek istemesi nasıl Novo-hispanik İslam geleneğinin kanıtı olabilir? Tam tersine bu örnek, eğer gerçekten Müslümanısa İslam'ı gönüllü şekilde terk etmesi ve Katolikliği kayıtsız şartsız benimsemesi nedeniyle dinden döndüğünü göstermektedir. Metinsel kayıtların yorumu her zaman farklılık gösterebilir. Ancak, arşiv belgelerinin tefsirinin hayal gücü ve duygularla da beslenebileceğini göz ardı edemeyiz. Ricœur'ün şu sözü tam da bunu anlatmaktadır: "Duygu mevcutken nesne yoksa, her daim olmayan nesne hatırlanır."³²

Kültürler arası ve sosyo-tarihsel karşılaştırmalar, yaygın kabul görmüş düşünceler hakkındaki temel varsayımları sınamak açısından gereklidir. Bu nedenle, bu araştırmayı yönlendiren değişkenler hakkında karşılaştırmalı bir çalışma yapılması, bu değişkenlerin ana soruya uyma biçimlerine daha derinlikli bir anlayış kazandıracaktır. Bu bağlamda, çalışmanın öznesi olan aktörleri birbirlerinin gözünden görmek elzemdir. Bu da İber dünyasının her iki yakasını kapsayan transatlantik bir bakışla Engizisyon yetkililerinin yanı sıra sapkın olarak addedilen kişilerin de bu incelemeye dâhil edilmesini gerektirmektedir.³³ Bu aktörler, tarihsel olarak hareket ettiği, etkileşimde bulunduğu ve yolunun düştüğü farklı mekânlarda, yani on altıncı yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadarki dönemde İspanya ve Meksika'da kronolojik olarak karşı karşıya getirilmelidir. Bu tür bir çalışma, söz konusu aktörlerin kesişim noktalarının tarihsel açıdan tartışılmasını ve nihayetinde, önümüze sunulmuş çeşitli standart imgelerin sorgulanmasını sağlayabilir. Sonuç olarak, görünüşte eski ama aslında Meksika'da yeni olan bu meseleye dair alternatif ve karşı tarihsel bakış açıları üretilebilir. Bu karşılaştırmalı yaklaşım, bilimsel bir disiplin olan Tarihe ve İslam Çalışmalarına dayanmaktadır, çünkü bu iki alan bize işe yarar ve temel bir plan sunmanın yanı sıra meseleyi netleştirmeye ve sonuçlara ulaşmaya yardımcı olacak araçlar ve yöntemler sağlamaktadır.

Geçmiş araştırmayı hedefleyen her türlü akademik çabanın temel dayanağı ve varlık sebebi Tarih olmalıdır ve İslam Çalışmaları bu özel entelektüel girişimi şüphesiz destekleyecektir. Bu nedenle, eğer Meksika'daki İslam'ın tarihsel kökenlerini ve bu dinin başlı başına bir dinî gelenek olarak gelişimini araştırmak istiyorsak, yalnızca günümüz İslam kültürünün çağdaş toplum üzerinde yarattığı etkinin incelenmesinin yeterli olmadığını iddia ediyorum. Zira bu durumda saha araştırması ve etnografik çalışma tarihsel bir çalışmanın belkemiği değil hizmetindeki birer araçtır. Saha araştırması bize zaman içinde seyahat etme imkânı sunmaz, oysa kapsamlı bir arşiv araştırması bunu

³² Ricœur (2004), a.g.e, s. 16.

³³ Bu çalışma bağlamında "sapkınlar" terimi, inanç sistemleri nedeniyle Engizisyon tarafından sapkın olarak değerlendirilen Yahudileri, Müslümanları ve Protestanları tanımlamak için kullanılmıştır.

sağlayabilir. Nihayetinde, Goldstein'in isabetle belirttiği üzere, "kanıtlar geçmişi kesin bir biçimde ortaya koymaz."³⁴

Meksika'da İslam tarihine odaklanan çalışmalardaki bir diğer eksiklik, sapkın olarak kabul edilenlerin (Protestanlar, Müslümanlar ve Yahudiler) *sömürge* döneminde yaşadığı sosyo-dinî gerçekliklere yönelik karşılaştırmalı bir yaklaşım bulunmamasıdır. Tarihi olay örgümüzün başladığı ve geliştiği mekânlar olarak İspanya ve Kolonyal Meksika'yı, aktör olarak *prohibidolar* (Engizisyon tarafından sapkın ya da yasaklı halklar olarak kabul edilenler) ile *engizitörleri* esas alacak olursak, o hâlde bunları karşılaştırmalı bir bakış açısından incelemeliyiz. Bu yaklaşım, her ne kadar sapkınlar benzer engel ve kısıtlamalarla karşılaşmış olsa da *prohibido* kümesi içinde belli bir etno-dinî grubun dinî geleneklerini *Nueva España*'da çeşitli tarihsel dönemlerde korumayı, uygulamayı ve aktarmayı başardığını, diğer *prohibidoların* ise daha az elverişli koşullara sahip olduğunu ortaya koyacaktır. Bu durum, cevaplamamız gereken önemli soruları gündeme getirmektedir.

Bu tür bir karşılaştırmalı analiz, Yeni İspanya Genel Valiliği'nde İslam konusunu ele alan belirli bilimsel çalışmalarda yerleşik bir kanaat gibi sunulan varsayımlardan farklı bir sonuç üretebilir. Bu basit yöntem, yalnızca tek taraflı bir bakış açısından elde edilene göre çok daha anlamlı sonuçlar sunabilir. Karşılaştırma eylemi, yan yana koyma anlamına gelmektedir. Karşılaştırma süreci sırasında karşılaştırılan unsurlar nihayetinde, karşıt bir öznenin verili bir nesneyle nasıl kesiştiği ve bunların neden birbirine çekildiği veya birbirinden uzaklaştığı hakkında bilgi sunacaktır. Böylece Meksika tarihinin perdesi daha geniş bir şekilde açılacak ve *Nueva España*'nın aslında Novohispanik bir İslam geleneğinin hayata geçirilmesi, uygulanması ve aktarılması için uygun bir zemin olup olmadığını tespit etmemiz mümkün olacaktır. Sonuç olarak, böyle bir değerlendirme İslam'ın Novohispanik bir dinî gelenek olarak Meksika'da gerçekten tarihsel bir derinliğe sahip olup olmadığını ayırt etmemizde yardımcı olabilir.

Meksika'da İslam'ın yüzeye çıkışıyla ilgili öne sürülen ve bunun Aztek ülkesindeki ikinci Fransız işgalinin doğrudan bir sonucu olduğu yönündeki iddia, daha önce açıklanan yorumlarla benzerlik göstermektedir. Ancak burada farklı aktörler sahne almaktadır. Artık *prohibidolar* bu anlatının parçası değildir. Bunun yerine III. Napolyon'un Meksika'ya gönderdiği Fransız Seferî Kuvvetleri bünyesindeki Sudan-Mısır Taburu ile bazı Cezayirli askerler baş aktör konumundadır. Belki de burada, Fransa'nın hizmetindeki bu Müslüman askerlerin yeni doğan Meksika Cumhuriyeti'nde nasıl yeni bir *takiye* evresi başlattığını ve on dokuzuncu yüzyıl Meksika'sı gibi büyük ölçüde okuryazar olmayan, güvencesiz, savaştan harap olmuş Katolik bir ülkede İslam'ın yüzeye çıkışına³⁵ nasıl zemin hazırladığını sorgulamalıyız. Bu çerçevede, Erken Bağımsız Meksika'da İslam'ın izini sürerken "takiye" terimine son derece dikkatli bir şekilde yaklaşılması ve basite

³⁴ Goldstein (1996), a.g.e., s. 5.

³⁵ Bkz. Pastor de María y Campos (2011), a.g.e., ss. 54-75; ve Arely Medina, *Islam en Guadalajara, Identidad y Relocalización*, Zapopan: El Colegio de Jalisco, 2014, ss. 36-38.

indirgenmiş genellemelerden uzak durulması gerektiğini öne sürüyorum. Zira bu terim geniş şekilde tanımlanmakta olup özcü bir biçimde yalınlaştırılmaz. Bu kitap okuyucuyu, ele alınan temel sorunun yanı sıra konunun terminolojisi ve kategorilerini de yeniden düşünmeye davet etmektedir. Bu nedenle, çalışma alan yazını kendisi üzerine düşünmeye teşvik etmekte ve mevcut alan yazında ele alınan aktörlerin ve nesnelerin kolaycı şekilde sınıflandırılmasına meydan okumaktadır. Bu sınıflandırma sıklıkla Tarih ve İslam'ı temsil iddiasındaki iyi niyetli ve coşkulu Sosyoloji, Antropoloji ve Edebiyat çalışmaları tarafından yapılmaktadır.

Bond ve Gilliam'ın açıkladığı üzere, "tarihsel ve toplumsal yapıların inşası, ancak toplumsal ve tarihsel tahayyüllerin harekete geçirilmesiyle önem kazanmaktadır."³⁶ Çağdaş Meksika'daki (dinî çoğulculuktan türeyenler de dâhil) toplumsal yapılar, tarihi yeniden yapılandırmak için kullanılmamalıdır. Aksi takdirde, geçmişin yorumlanmasında hem tarih hem de belirli semboller suistimal edilmiş olur. Tarih yazımı, sömürgecilikte olduğu gibi, kültür yağmacılığına dönüşmemelidir. Bu noktada Bond ve Gilliam değerli içgörüler sunmuştur:

Yazılı bir metin yaratma eyleminde özneler taşınabilir nesnelere dönüştürülür. Özneleri biz yaratırız ve böyle yaparak kendimizi yarattığımızı varsayarsınız [...] Ancak bu süreçte bu özneleri sahipleniriz, ötekini saplantılı bir özcülükle sabitler ve çerçevesizler, böylece iki uydurmacadan türetilmiş bir ikilemin kurbanı oluruz.³⁷

Ayrıca, bu kitabın Meksika'da İslam hakkında nihai bir araştırma yapmayı amaçlamadığını, sadece bu amaca mütevazı bir katkı yapmayı hedeflediğini vurgulamalıyım. Bu kitap bir kültürü ve dini kendine mâl etmekten kaçınmakta ve arşiv kaynakları ışığında Meksika tarihinde belirli bir zamanda ve mekânda bu kültür ve dinin var olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışma, Meksika ve Fransız arşivlerinin yanı sıra, Fransa Milli Kütüphanesi (*Bibliothèque nationale de France*) (BnF) ve *Biblioteca Nacional de España* (İspanyol Milli Kütüphanesi) (BNE) depolarında saklanan diğer belgeleri derinlemesine inceleyerek yukarıda bahsedilen görüşü sorgulamakta ve buna karşı çıkmaktadır. Bu kitabın yazımında İngilizce dışında farklı dillerdeki birincil kaynaklardan yararlanılması sebebiyle Arapça, Fransızca ve İspanyolca bilmeyen okuyucular için çeviriye ihtiyaç olmuştur. Okuyucuya orijinal dildeki alıntıları sunmayı tercih ettim ve daha sonra bunları ilgili dipnotta tercüme ettim. Çeviriler şahsıma aittir ve herhangi bir yanlışlıktan tamamen ben sorumluyum. Bu yönüyle bu kitap arşiv araştırması yöntemi benimsemiş nitel bir araştırmadır. Bu yöntem, bilimsel önermeler ve kesin sorgulamalar hakkında düşünebilmek için önemli verilerin bütününe topluca erişim olanağı

³⁶ Bond and Gilliam (1994), a.g.e, s. 13.

³⁷ a.y.

sunmaktadır. Bir tarihçi olarak, tespit edilen kanıtların sınırları dâhilinde çalışıyorum ve tarihsel olarak akla yatkın olanı tercih etmeye gayret ediyorum. Bu sınırlar dâhilinde, Leon J. Goldstein'in isabetli biçimde dile getirdiklerine mümkün olduğunca yakın kalmayı amaçlıyorum ve bu doğrultuda çaba göstermeye niyetliyim:

Tarihçi [...] meslektaşlarını, ele aldığı sorunla ilgili kanıtların kendi önerdiği şekilde düzenlenmesinin gerektiğine ve sonuç olarak kitabında veya makalesinde sunduğu olayın bir zamanlar gerçekten yaşanmış olduğuna inanmanın makûl olduğuna ikna etmek zorundadır.³⁸

Buradan hareketle, bu çalışmanın ardındaki entelektüel çabanın amacı, konuya dair yeni içgörüler ve taze bakış açıları sunmaktır. Meksika tarihinde İslam'ın ve İslam tarihinde Meksika'nın daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmayı ve çağdaş Meksika toplumunu ve bu semavi dini tanımayı hedefliyorum. Bu çalışma yalnızca akademik camiaya değil, daha geniş bir okuyucu kitlesine de hitap etmektedir. Yaptığım araştırma neticesinde, İslam'ın Meksika'da başlı başına bir dinî gelenek olarak doğuşunun, çağdaş akademik çalışmaların öne sürdüğünden farklı bir tarihsel dönemde gerçekleştiği sonucuna vardım. *Dolayısıyla*, İslam'ın bir inanç sistemi olarak Meksika'ya nispeten yeni girdiğini ve bugün ülkenin renkli dinî çoğulculuğunun ayrılmaz bir parçasını oluşturduğunu iddia ediyorum. Bu doğrultuda okuyucuyu, Profesör Bond ve Profesör Gilliam'ın sözleriyle, "tarihi tarihle ve yorumu yorumla karşılaştırarak nihai hakem olmaya"³⁹ davet ediyorum.

Amacım, toplumun yaşam biçiminin uzun süreli Avrupa yerleşimi ile teolojik ve sosyo-politik Hristiyan yaklaşımlar tarafından belirlendiği Kolonyal ve Erken Bağımsız Meksika'da İslam'ın doğuşunu yeniden değerlendiren bilimsel bir çalışma sunmaktır. Yeni İspanya ve İslam'ın birbirlerinin varlığından haberdar olmuş olabileceğini, ancak *Nueva España*'nın geliştiği kronolojik çerçevede Atlantik'in her iki yakasında da İslam'ın bu dönem Meksika tarihinde dinî bir gelenek olarak var olmaması için neredeyse kutsalsuz koşulları yaratan toplumsal engeller, jeopolitik zorunluluklar ve teolojik maniler mevcut olduğunu öne sürüyorum. Ancak bunun ötesinde, bu kitap düşünce özgürlüğünü ve akademik bilinç özgürlüğünü teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Her ne kadar farklı tarih yazımları mümkün olsa da bu çalışma ele aldığı konu hakkındaki yüzeysel sonuçlara meydan okumaktadır. Ayrıca bu kitap sadece cevap vermek yerine, sorular sormaya ve diyalog kurmaya çalışmaktadır. Yine de özünde bu çalışma, Goldstein'in fikirlerini göz önünde bulundurarak, konuyla ilgili günümüzde var olan tarih yazımı ihtiyacını karşılamayı amaçlamaktadır:

³⁸ Goldstein (1996), a.g.e., s. 206.

³⁹ Bond ve Gilliam (1994), a.g.e., s. 11.

Tarihçinin bahsettiği geçmiş, bir zamanlar mevcutken olduğu hâliyle gerçek bir geçmiş değil, söz konusu tarihçinin elindeki kanıtları en iyi açıklayacak şekilde tasarladığı [...] bir inşadır. Tarihsel olay – tarihçilerin eserlerinde yer alan tek tarihsel olay – varsayımsal bir inşadır. [...] Asıl geçmişi en yakın şekilde betimleyen tarihsel inşanın en iyi ya da en doğru açıklama olduğunu söylemek istesek de bunu nasıl bilebiliriz? Elimizdeki kanıtlar dışında olayı nasıl test edebiliriz?⁴⁰

Temelde genel geçer kanı olarak kabul edilen tarihin yeniden gözden geçirilmesi, bizi geçmişi temsil etmenin dinamikleri konusunda daha bilinçli hâle getirecektir. Bununla birlikte, yaptığım araştırmanın bulguları tüm okuyucuları ikna etmese bile bu bulgular tarih yazımı alanını taze bakış açılarıyla zenginleştirmeye hizmet etmelidir. Fakat okumaya devam etmeden önce, Meksikalı ünlü tarihçi Mariano Cuevas'ın (1879-1949) şu düşüncesine başvurmanın elzem olduğunu düşünüyorum: “Bize arşivlerin açık kapılarından karşı konulamaz biçimde ulaşan ışık karşısında gözlerimizi kapamak ne mümkün ne de gerekli bir savunma sistemidir.”⁴¹

Buradan hareketle bu kitabın, Kolonyal ve Erken Bağımsız Meksika tarihi ve dinî azınlıkları hakkında daha net bir anlayış kazanmak isteyen herkese hizmet edeceğini umuyorum. Ancak kitabın nihai amacı okuyucuları Meksika'da İslam'ın doğuşunu sorgulamaya ve yeniden düşünmeye davet etmektir. Eğer başarabilirsem, araştırmamın bu alana mütevazı bir katkı sağlayacağını umuyorum.

⁴⁰ Goldstein (1996), a.g.e., ss. 5-6.

⁴¹ İspanyolcadan alıntı: (Taparnos los ojos ante la luz que irresistiblemente se nos echa encima de las puertas abiertas de los archivos no es sistema posible ni necesario de defensa.), Genaro García, *Documentos Inéditos del Siglo XVI para la Historia de México, Corregidos y Anotados por el Padre Mariano Cuevas s.j.*, México: Talleres del Museo Nacional de Arqueología, Historia y Etnología, 1914, s. XI.

Teşekkür

Kur'an 31:12'de şöyle denmektedir: "Allah'a şükret, O'na şükreden kendi iyiliği için şükretmiş olur."¹ Benzer şekilde Yeşaya 12:4'te de şu ifadeye yer verilmiştir: "RABBA şükredin." *Lokman Suresi*'ndeki bu ayetten ve yukarıda alıntılanan masoterik okumadan² aldığım ilhamla, aşağıdaki satırlarda şükranlarımı sunuyorum. Öncelikle bu kitabın ele aldığı tarihsel dönemlerde ifade özgürlüğü ve vicdan hürriyetinden mahrum bırakılan İbrahim peygamberin çocuklarına, Moriskolara ve Judeoconversolara³ şükranlarımı sunuyorum. Bu bilinç ve farkındalıkla hem bu çalışmanın inşasında hem de akademik ve kişisel gelişimimde bana eşlik eden bazı olağanüstü insanlara teşekkür etmek istiyorum. Hayatımda oldukları için kendimi şanslı hissediyorum. Bu insanlar ve destekleri olmasaydı bu satırları yazamazdım ve bu proje hayata geçemezdi.

Bu projenin temelleri, Hayfa Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Araştırmaları Bölümü'ndeki entelektüel ortamda atıldı. Tamamlanması ise, Sorbonne Üniversitesi'deki *Institut d'études ibériques et latino-américaines*'e (İber ve Latin Amerika Çalışmaları Enstitüsü) bağlı *Centre de Recherches Interdisciplinaires sur les Mondes Ibériques Contemporains*'de (CRIMIC – Çağdaş İber Dünyaları Disiplinlerarası Araştırma Merkezi) yürüttüğüm doktora çalışmalarım sırasında gerçekleşti. İlk kurumdan, Hayfa Üniversitesi'ndeki Ezri İran ve Basra Körfezi Araştırmaları Merkezi'nin eski direktörü ve uzun yıllardır hem dostum hem de entelektüel ilham kaynağım olan Dr. Soli Shahvar'a özellikle teşekkür etmek istiyorum. Benim kendime güvenmediğim zamanlarda bile bana gösterdiği sürekli güven ve sağladığı destek için kendisine minnettarım. Bu çalışma onun tavsiye ve teşvikleri olmasaydı tamamlanamazdı. Kişisel hayatım ve akademik yolculuğum şüp-

¹ Kur'an'dan yapılan alıntılarda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Türkçe Kur'an çevirisinden yararlanılmıştır (ç.n.).

² Yahudi kutsal metinleri geleneksel şekilde (İbranice) okuma biçimidir (ç.n.).

³ Yahudilikten Hristiyanlığa geçmiş kişileri ifade etmek için kullanılan bir ifade (ç.n.).

TEŞEKKÜR

hesiz Dr. Shahvar sayesinde zenginleşti. Ayrıca yorulmadan harika işler çıkaran Sayın Keren Santo'ya da derin şükranlarımı sunuyorum. Santo bana her zaman destek olmuş ve Hayfa Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Araştırmaları Bölümünü olağanüstü bir yer hâline getirmiştir. İkinci akademik kurumdan ise, özellikle CRIMIC'in direktörü ve doktora danışmanım Profesör Miguel Rodríguez'e teşekkür etmek istiyorum. Deneyimi, yardımları ve içgörülerini akademik, mesleki ve kişisel gelişimime değerli katkılar sağladı. İtiraf etmeliyim ki, entelektüel ve akademik gelişimimde büyük rol oynayan bu seçkin üniversitelerdeki yetenekli ve özverili akademik kadro ve çalışanlar olmasaydı, bugünkü başarılarımı elde etmem mümkün olmazdı. Kişisel düzeyde ise, bana yıllar boyunca sağladıkları kararlı destek için kendimi hem şanslı hem de minnettar hissediyorum.

Ailem benim için sürekli destek, cesaret, eğitim ve her şeyden önce sevgi kaynağı oldu. Ailem Gerardo ve Elizabeth Benzion ve kardeşim Yitzhak, akademik ilerlememe her zaman ilgi duydu ve entelektüel gelişimime tutkuyla destek verdi. Bu projenin yıllar içinde farklı coğrafi mekânlardaki gelişimine yakından tanıklık ettiler. Hayatımın her alanında attığım her adımda bana destek oldular ve zaferleri kutlamak, zorluklarda beni rahatlatmak ve zor zamanlarımda beni cesaretlendirmek için her zaman yanı başımdaydılar. Ailemin benim için yaptığı ve benim için ifade ettiği her şey adına söyleyebileceğim tek şey, *infinitas gracias mikos*⁴. Hayatıma kattığı değerle beni onurlandıran sevgili dostum, *yedid nefesh*,⁵ Shlomo Manor'a... Sana kelimelerin ifade edebileceğinden daha fazlasını borçluyum. Yıllar boyunca bana verdiğin kararlı ve aralıksız destek, derinlikli öğütler, ölçsüz sevgi ve tükenmeyen cesaretlendirme için, bu satırlar aracılığıyla sana özel bir şükran sunmak isterim. Değerli katkıları ve kıymetli zamanını benimle paylaştığı için Raoul Wilner'a, eski yazı bilimi konusundaki etkili ve özenli yardımları için Guadalupe Paloma García Martínez'e içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca eşim Yaël'e... Bu kitabın tamamlanmasını sana borçluyum. Senin sevgin, teşvikin ve engin sabrın olmasaydı, bu sayfalarda yer alan çalışmanın gerçekleşmesi mümkün olmazdı.

Son olarak Brill Yayınları editör ekibine, özellikle Nienke Brienen-Moolenaar ve Nicolette van der Hoek'e bu projenin tüm aşamalarında verdikleri muhteşem destek ve bu çalışmanın hayata geçirilmesinde oynadıkları rol için sonsuz şükran borçluyum. Profesyonellikleri, içten yönlendirmeleri ve destekleri bu kitabın gelişimi için paha biçilemez derecede değerli oldu. Ayrıca, içgörülerini ve yapıcı geri bildirimleri için metin editörlerine, dizgi ekibine ve isimsiz hakemlere de teşekkür ediyorum. Hepinize derin bir şükran borçluyum. Bu araştırmanın değeri sizlerin katkısıyla şekillendi, kusurları ise yalnızca bana aittir.

⁴ Sonsuz teşekkürler dostlarım (ç.n.).

⁵ Bu ifade "ruhun sevgilisi" ya da "can dostu" anlamına gelmektedir (ç.n.).